

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ СОЦІОЛОГІЇ ТА УПРАВЛІННЯ
КАФЕДРА СОЦІАЛЬНОЇ ФІЛОСОФІЇ ТА УПРАВЛІННЯ

ЗАТВЕРДЖУЮ

В.о. декана факультету
соціології та управління

Т.Ф. Бірюкова

2019 р.

ФУТУРОЛОГІЯ

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

підготовки _____ магістрів _____

спеціальності _____ 033 «Філософія» _____

освітньо-професійна програма _____ «Філософія» _____

Укладач: Цапліна І.С., к.філос.н., доцент кафедри соціальної філософії та управління

Обговорено та ухвалено
на засіданні кафедри соціальної філософії та
управління

Протокол № 1 від “29” серпня 2019 р.

Завідувач кафедри _____

Т.І. Бутченко

Ухвалено науково-методичною радою
факультету соціології та управління

Протокол № 2 від “29” серпня 2019 р.

Голова науково-методичної ради

факультету _____

О.С.Маліновська

2019 рік

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, освітня програма, рівень вищої освіти,	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів -3	Галузь знань <u>03 Гуманітарні науки</u>	Нормативна Цикл дисциплін професійної підготовки	
Загальна кількість годин-90	Спеціальність <u>033 Філософія</u>	Рік підготовки:	
	Освітньо-професійна програма <u>Філософія</u>	1-й	1-й
		Лекції	
Тижневих аудиторних годин для денної форми навчання:– 3 год.	Рівень вищої освіти: магістерський	12 год.	4 год.
		Семінарські	
		24 год.	6 год.
		Самостійна робота	
		54 год.	80 год.
		Вид контролю: іспит	

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Метою викладання навчальної дисципліни «Футурологія» є підготовка студентів до теоретико-філософського осмислення концептів майбутнього, напрацьованих вченими і філософами, а також до практичного освоєння методів прогнозування майбутнього.

Основними **завданнями** вивчення дисципліни «Футурологія» є:

- розгляд футурології як філософії майбутнього;
- дослідження розвитку поглядів на проблему майбутнього у світовій філософії;
- вивчення проблеми майбутнього в українській філософській думці (X – I п. XX ст.);
- аналіз образу майбутнього в ідеологічній діяльності соціального суб'єкта;
- вивчення особливостей сучасної світової і української футурології;
- застосування знань з футурології у практичному пізнанні майбутнього.

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен **знати:**

- історію розвитку футурології як філософського і наукового знання про майбутнє ;
- різноманіття поглядів на проблему майбутнього у світовій філософії;
- особливості вивчення проблеми майбутнього в українській філософській думці протягом її розвитку;
- специфіку структури і функцій образу майбутнього в ідеологічній діяльності;
- різноманіття позицій в осмисленні майбутнього на сучасному етапі розвитку світової і української філософії і науки;
- особливості широкого спектра методів пізнання майбутнього.

уміти:

- вільно оперувати філософськими категоріями і поняттями зі сфери футурології і соціальної філософії;
- виділяти, розпізнавати, аналізувати у філософському і науковому дискурсі первісні, міфологічні, релігійні уявлення і концепти майбутнього;
- розпізнавати і аналізувати у філософському і науковому дискурсі концепції майбутнього, що були розроблені філософами і мислителями на попередніх історичних етапах розвитку осмислення проблематики майбутнього;
- аналізувати образ майбутнього в ідеологічній діяльності соціальних суб'єктів;
- аналізувати і напрацьовувати власну позицію щодо сучасних концепцій майбутнього;
- користуватися різноманітними методами прогнозування.

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні досягти таких **компетентностей**:

- вміння вести інтелектуальну полеміку щодо проблем майбутнього і його прогнозування;
- вміння переконливо викладати свою експертну позицію щодо філософських і наукових проблем майбутнього;
- здатність аналізувати дослідження з проблематики майбутнього, генералізувати їх в загальну смислову структуру, виявляти слабкі місця, логічну чи смислову уразливість аргументації щодо прогнозування майбутнього;
- вміння прогнозувати майбутній стан соціальних суб'єктів різного рівня складності;
- знання теоретичних основ футурології;
- здатність до творчої та результативної праці;
- навички фахового сприйняття результатів філософського аналізу майбутнього та інтерпретації творів, ідей та процесів філософської традиції в сфері осмислення майбутнього;

- знання основних етапів розвитку філософської думки в осмисленні майбутнього та актуальних проблем сучасної філософської думки у цій галузі;
- вміння використовувати методологію прогнозування;
- вміння аналізувати наукові проблеми майбутнього розвитку суспільства, залучати необхідні для цього знання, методики, джерела і досягати самостійних пізнавальних результатів.
- здатність ініціювати соціальні зміни на основі проаналізованих і власних прогнозів майбутнього.

«Футурологія» як навчальна дисципліна має широкі **міждисциплінарні зв'язки**. В першу чергу вони пов'язують курс з цілою низкою дисциплін, спрямованих на засвоєння історії світової і вітчизняної філософської думки, починаючи від найдавніших часів і до сьогодення: «Міфологія», «Філософія Стародавнього Сходу», «Антична філософія», «Філософія Середньовіччя та доби Відродження», «Німецька класична філософія», «Сучасна зарубіжна філософія», «Слов'янська та українська філософія» та іншими. Важливим є зв'язок дисципліни із такими фундаментальними курсами як «Онтологія», «Аксеологія», «Гносеологія та епістемологія», вивчаючи які студенти-філософи отримують базові компетентності свого фаху. Дисципліна «Футурологія» також тісно пов'язана з курсами «Соціальна філософія та філософія історії» і «Соціальне управління», які дозволяють студентам досягнути логіку суспільного розвитку і управлінської взаємодії.

3. Програма навчальної дисципліни

Розділ 1. Історико-методологічні основи футурології

Тема 1. Футурологія як філософія майбутнього

Футурологія як загальна концепція майбутнього людства. Праці О. Флехтгайма. Подальший розвиток футурології у ХХ ст. Проблема сучасного статусу футурології. Майбутнє як предмет дослідження. Майбутнє як філософське поняття. Періодизація майбутнього. Основні категорії футурології. Методи пізнання майбутнього. Функції футурології.

Тема 2. Розвиток поглядів на проблему майбутнього у світовій філософії

Первісні, міфологічні, релігійні уявлення і концепти майбутнього. Уявлення про майбутнє у філософії античності і Середньовіччя. Осмислення майбутнього в творчості філософів Відродження і Просвітництва. Майбутнє в німецькій класичній філософії і зарубіжній філософії ХІХ ст. Візії майбутнього в філософських і наукових дослідженнях І пол. ХХ ст.

Тема 3. Проблема майбутнього в українській філософській думці (Х – І пол. ХХ ст.)

Проблема майбутнього і передбачення в творчості українських мислителів Х – І п. ХVІІІ ст. Майбутнє у працях українських філософів ХVІІІ - поч. ХІХ ст. Погляди Г.Сковороди та його сучасників. Українські письменники і філософи ХІХ – поч. ХХ ст. про проблему майбутнього (Т.Г.Шевченко, І.Франко та ін.). Філософські пошуки щодо осмислення майбутнього в Україні ХХ ст.

Розділ 2. Футурологія і виклики розвитку сучасного суспільства

Тема 4. Образ майбутнього в ідеологічній діяльності соціального суб'єкта

Сутність поняття «образ». Час і майбутнє як важливі складові означення образу майбутнього. Визначення поняття «образ майбутнього». Ідеологія та ідеологічна діяльність. Фактори формування образу майбутнього. Структура образу майбутнього в ідеології. Особливості образу майбутнього в ліберальній, консервативній, комуністичній (соціалістичній), націоналістичній ідеологіях. Образ майбутнього демократії. Трансформація образу майбутнього у сучасних ідеологіях.

Тема 5. Сучасна світова футурологія

Концепції основних представників сучасної світової футурології: Х.Арендт, Н.Вінера, О.К. Флехтгайма, Дж. Сороса, З.Бжезінського, Г.А. Кіссінджера, Д.Белла, А.Печчеї, Д.Меддоуза, Й.Масуди, І.Пригожина, С.Ф.Гантінгтона, Ф.Фукуями, Н.-Н. Талеба, Е.Тоффлера, Ж.Фреско. Сучасна

російська футурологія. Дослідження А.Назаретяна, М.Мойсеєва, Д.Іванова, В.Пантіна та В.Лапкіна.

Тема 6. Сучасна українська футурологія

Футурологічні ідеї і концепції В.Андрущенка (концепція розвитку гуманітарної сфери України), В.Кременя (філософія освіти у реалізації національної ідеї), Ю.Щербака (три виклики: глобалізації, геополітичний і майбутнього – як головні для України), В.Горбуліна (сценарії українсько-російських відносин), М.Поповича (проблеми війни і утвердження гуманізму), М.Амосова (проблема взаємозв'язку суспільних процесів і розвитку людини), Б.Гаврилишина (показники ефективності суспільств і проблеми формування української еліти), Г.Почепцова (сценарії майбутнього України).

Тема 7. Футурологія у практичному пізнанні майбутнього

Когнітивні спотворення у пізнанні майбутнього. Сутність і зміст футурологічних прогнозів. Класифікація методів прогнозування. Екстраполяція. Модель. Прогнозування за аналогією. Індукція. Визначення трендів. Експертне опитування. Сценарії та інші методи. Форсайт. Футурологічне дослідження.

4. Структура навчальної дисципліни

Назви тематичних розділів і тем	Кількість годин									
	денна форма					заочна форма				
	усього	у тому числі				усьог о	у тому числі			
		л	с.	сам. роб.	І.З.		л	с.	сам. роб.	І.З.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Розділ 1. Історико-методологічні основи футурології										
Тема 1. Футурологія як філософія майбутнього	13	2	4	7			2	-	10	
Тема 2. Розвиток поглядів на проблему майбутнього у світовій філософії	14	2	4	8			-	2	11	
Тема 3. Проблема майбутнього в українській філософській думці (X – I пол. XX ст.)	13	2	4	7			-	-	14	
Разом за розділом 1	40	6	12	22		39	2	2	35	
Розділ 2. Футурологія і виклики розвитку сучасного суспільства										
Тема 4. Образ майбутнього в ідеологічній діяльності соціального суб'єкта	9	2	2	5			2	-	8	
Тема 5. Сучасна світова футурологія	12	2	4	6			-	2	10	
Тема 6. Сучасна українська футурологія	9	-	4	5			-	-	10	
Тема 7. Футурологія у практичному пізнанні майбутнього	10	2	2	6			-	2	7	
Разом за розділом 2	40	6	12	22		41	2	4	35	
Усього годин	90	12	24	44	10	90	4	6	70	10

5. Теми лекційних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		денне	заочне
1	Футурологія як філософія майбутнього	2	2
2	Розвиток поглядів на проблему майбутнього у світовій філософії	2	-
3	Проблема майбутнього в українській філософській думці (X – I пол. XX ст.)	2	-
4	Образ майбутнього в ідеологічній діяльності соціального суб'єкта	2	2
5	Сучасна світова футурологія	2	-
6	Сучасна українська футурологія	-	-
7	Футурологія у практичному пізнанні майбутнього	2	-
Разом		12	4

6. Теми семінарських занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		денне	заочне
1	Футурологія як філософія майбутнього	4	-
2	Розвиток поглядів на проблему майбутнього у світовій філософії	4	2
3	Проблема майбутнього в українській філософській думці (X – I пол. XX ст.)	4	-
4	Образ майбутнього в ідеологічній діяльності соціального суб'єкта	2	-
5	Сучасна світова футурологія	4	2
6	Сучасна українська футурологія	4	-
7	Футурологія у практичному пізнанні майбутнього	2	2
Разом		24	6

7. Самостійна робота

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		денне	заочне
1	Футурологія як філософія майбутнього	7	10
2	Розвиток поглядів на проблему майбутнього у світовій філософії	8	11
3	Проблема майбутнього в українській філософській думці (X – I пол. XX ст.)	7	14
4	Образ майбутнього в ідеологічній діяльності соціального суб'єкта	5	8
5	Сучасна світова футурологія	6	10
6	Сучасна українська футурологія	5	10
7	Футурологія у практичному пізнанні майбутнього	6	7
Разом		44	70

Індивідуальне завдання

Складається з двох частин:

1. Аналіз структури образу майбутнього класичної ідеології за вибором студента (ліберальна, консервативна, комуністична (соціалістична), націоналістична);
2. Складання прогнозу розвитку українського суспільства на найближчі 2 роки.

8. Види контролю і система накопичення балів

Поточний контроль здійснюється під час проведення семінарських занять і має на меті перевірку рівня підготовленості студента до теоретико-філософського осмислення концептів майбутнього, а також до практичного освоєння методів прогнозування майбутнього.

Оцінювання відповідей на семінарському занятті:

4 бали – чітка повна змістовна відповідь на питання, оперування багатьма теоретичними джерелами, висока аргументованість відповіді, переконливе демонстрування власної авторської позиції;

3 бали – все вище перелічене, але при відсутності авторської позиції;

2 бали – змістовне доповнення;

1 бал – поверховий виклад матеріалу;

0 балів – відсутність відповіді.

Рубіжний підсумковий контроль проводиться по завершенні вивчення атестаційного періоду у вигляді контрольної роботи або тестування.

Оцінювання контрольної роботи:

10-12 балів – повна змістовна відповідь на всі завдання, оперування багатьма теоретичними джерелами, висока аргументованість відповіді, переконливе демонстрування власної авторської позиції;

7-9 балів – авторська позиція заявлена, але повністю не обґрунтована, викладення матеріалу засноване на знанні джерел, але без аналітичної позиції;

4-6 балів – поверховий виклад матеріалу, слабке знання теоретичних джерел;

1-3 бали – короткий поверховий виклад матеріалу, нечіткі та помилкові визначення понять;

0 балів – відсутність відповідей.

Підсумковий контроль:

Підсумковий контроль проводиться по закінченні вивчення курсу з метою оцінювання результатів засвоєння студентами навчальної дисципліни на завершальному етапі. Підсумковий контроль відбувається у формі іспиту, який складається з: 1) розгорнутої письмової відповіді на 3 питання з переліку контрольних питань; 2) усного захисту індивідуального завдання №2 – обговорення складеного студентом прогнозу розвитку українського суспільства.

Розподіл балів, які отримують студенти

Поточний контроль						Підсум. контр.		Сума
Атестація з розділу 1			Атестація з розділу 2			І.З.	іспит	
Форми роботи	К-ть заход.	К-ть балів	Форми роботи	К-ть заход.	К-ть балів			
1. Відповідь на семінарському занятті	6	18	1. Відповідь на практичному занятті	6	18			36
2. Виконання контрольної роботи	1	12	2. Виконання контрольної роботи	1	12			24
Разом		30	Разом		30			60
		30			30	20	20	100

Шкала оцінювання: національна та ECTS

За шкалою ECTS	За шкалою університету	За національною шкалою	
		<i>Екзамен</i>	<i>Залік</i>
A	90 – 100 (відмінно)	5 (відмінно)	Зараховано
B	85 – 89 (дуже добре)	4 (добре)	
C	75 – 84 (добре)		
D	70 – 74 (задовільно)	3 (задовільно)	
E	60 – 69 (достатньо)		
FX	35 – 59 (незадовільно – з можливістю повторного складання)	2 (незадовільно)	Не зараховано
F	1 – 34 (незадовільно – з обов'язковим повторним курсом)		

9. Рекомендована література

Основна:

1. Антохонова И. В. Методы прогнозирования социально-экономических процессов : учеб. пособ. Улан-Удэ : Изд-во ВСГТУ, 2004. 212 с.
2. Ахременко А. С. Политический анализ и прогнозирование : учеб. пособ. Москва : Гардарики, 2006. 333 с.
3. Бестужев-Лада И. В. Социальное прогнозирование : курс лекций. Москва : Педагогическое общество России, 2002. 392 с.
4. Лепський М. А. Якісні методи соціального прогнозування: методологія, методика, практика : підруч. для вищ. навч. закл. Запоріжжя : КСК-Альянс, 2016. 440 с.
5. Матвієнко В. Я. Прогностика. Прогнозування соціальних та економічних процесів: теорія, методика, практика : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. рек. МОНУ. Київ : Українські пропілеї, 2000. 484 с.
6. Сутність і методологічні підвалини футурологічних досліджень світового політичного процесу. *Політична філософія* : підручник / Є.М.Суліма, М.А.Шепелев, В.В.Кривошеїн, В.Ю.Полянська. Київ : Знання, 2006. С. 386-393.
7. Основи стратегічного прогнозування політичних ситуацій та процесів : навч. посіб. для вищ. навч. закл. / В. І. Воловик, М. А. Лепський, Е. А. Гугнін та ін. ; за заг. ред. М.А. Лепського. 2-ге вид. Запоріжжя : ЗНУ, 2015. 464 с.
8. Почепцов Г. Г. Майбутнє: стратегії, сценарії, комунікації : навч. посіб. для студентів і аспірантів. Київ : Альтерпрес, 2010. 308 с. (рос. мовою).
9. Турчин А., Батин М. Футурология. XXI век: Бессмертие или глобальная катастрофа. Москва : Бинум. Лаборатория знаний, 2013. 263 с.

Додаткова:

1. Андрущенко В. Майбутнє університетів у контексті протиріч XXI століття: академічний прогноз (виступ в Оксфорді на засіданні Клубу ректорів Європи). *Філософія освіти*. 2009. № 1-2 (8). С. 7-12.
2. Арндт Х. Між минулим і майбутнім / пер. з англ. Київ : Дух і літера, 2002. 321 с.
3. Белл Д. Грядущее постиндустриальное общество. Опыт социального прогнозирования / ред. В. Л. Иноземцев. Москва : Academia, 1999. 786 с.
4. Гаврилишин Б. До ефективних суспільств: Дороговкази в майбутнє [доповідь Римському Клубові] / Упоряд. В. Рубцов. 3-тє вид., доп. Київ : Унів. вид-во ПУЛЬ-САРИ, 2009. 248 с.
5. Глобальні зміни світу – 2025. Доповідь Національної розвідувальної ради США. Переклад з англійської. Львів; Літопис, 2010. 188 с.

6. Голянич М. Футурологія. Філософія майбуття. Монографія. Івано-Франківськ : Вид-во «Лілея-НВ», 2017 р. 540 с.
7. Горбатенко В. П. У пошуках майбутнього: до проблеми еволюції футурології як науки. *Наукові праці МАУП*. 2017. вип. 52(1). С. 35–48.
8. Гужва О. Глобалістика і футурологія: концептуалізація понять. *Віче*. 2011. № 20. С. 16-18.
9. Зовнішня політика у постбіполярному світі (Аналіз. Проблеми. Прогнози): моногр. / наук. ред. д-ра іст. наук, проф. С.С. Трояна. Київ, 2014. 189 с.
10. Інформаційний вплив : теорія і практика прогнозування : монографія / за ред. П.Д. Фролова. Київ : Міленіум, 2011. 304 с.
11. Кримський С. Б. Верифікація соціальних прогнозів (методологічний аспект). 25 років потому : монографія ; пер. з рос. / відп. ред. Ю.О. Привалов. 2-ге вид., україномов. Київ - Львів : Ліга-Прес, 2017. 136 с.
12. Култаєва М. Футурологічні розвідки філософії освіти: теоретичні побудови та проблеми їх здійснення (стаття перша). *Філософська думка*. 2002. №4. С.74-89.
13. Култаєва М. Футурологічні розвідки сучасної філософії освіти: теоретичні побудови та проблеми їх здійснення (стаття друга). *Філософська думка*. 2002. №5. С.59-75.
14. Лем С. Фантастика и футурология : в 2 кн. / пер. с пол. С. Н. Макарецва; под ред. В. И. Борисова. Москва : АСТ; Ермак, 2004. Кн. 1. 592 с.
15. Назаретян А. П. Цивилизационные кризисы в контексте Универсальной истории (синергетика – психология – прогнозирование) : пособие для вузов / 2-е изд., перераб. и доп. Москва, 2004. 368 с.
16. Назаретян А. П. Нелинейное будущее. Мегаисторические, синергетические и культурно-психологические предпосылки глобального прогнозирования. Москва : Издательство МБА, 2013. 440 с.
17. Пантин В. И. Философия исторического прогнозирования: ритмы истории и перспективы мирового развития в первой половине XXI века. Дубна : Феникс +, 2006. 448 с.
18. Соціальне прогнозування та проектування майбутнього України : матер. III Міжнар. наук. конф. 29 березня 2013 року / редкол.: М.А. Лепський (голова) та ін. Запоріжжя, 2013. 204 с.
19. Соціальне прогнозування та проектування політичних ситуацій та процесів : матер. Міжнар. наук. конф. 1-2 березня 2012 року / редкол.: М.А. Лепський (голова) та ін. Запоріжжя : КСК-Альянс, 2012. 182 с.
20. Ткаченко Р. В. Футурологічний дискурс соціальної філософії : автореф. дис. ... канд. філос. наук : 09.00.03 : захищ. 28.11.11. Сімферополь, 2011. 16 с.
21. Тоффлер Є. Шок будущего / пер. с англ. Москва : АСТ; АСТ Москва, 2008. 557 с.
22. Фромм Э. Здоровое общество / пер. с англ. Т. Банкетовой. Москва : АСТ Москва : Хранитель, 2006. 539 с.

23. Цапліна І. С. Образ майбутнього: сутність і зміст поняття. *Нова парадигма: Журнал наукових праць*. Вип. 66. Київ : Вид-во НПУ імені М.П.Драгоманова, 2007. С.38-47.

24. Цапліна І. С. Образ майбутнього: структурно-функціональний аналіз. *Культурологічний вісник : науково-теоретичний щорічник Нижньої Наддніпряниці* / гол. ред. В.І. Воловик ; Запорізький національний університет. Запоріжжя : КСК-Альянс, 2017. Випуск 37 (1). С.156-165.

25. Чайка І. Ю. "Суспільство знань" : футурологічний проект чи нова соціальна реальність? *Культурологічний вісник : науково-теоретичний щорічник Нижньої Наддніпряниці* / гол. ред. В.І. Воловик. Запоріжжя : Просвіта, 2012. Вип. 29. С. 71-75.

Інформаційні ресурси

1. Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського. URL: <http://irbis.nbuiv.gov.ua>.

2. Библиотека Гумер - гуманитарные науки. URL: <http://www.gumer.info/>.

3. Куб — электронная библиотека URL: <http://www.koob.ru/>

4. Український інститут майбутнього. URL: <https://www.uifuture.org/>

5. PSYLIB. Самопознание и саморазвитие. Психологическая библиотека Киевского Фонда содействия развитию психической культуры [Електронний ресурс]. URL: <http://www.psylib.ukrweb.net/index.html>

6. Open Philosophy. URL: <https://www.degruyter.com/view/j/opphil.2018.1.issue-1/opphil-2018-0019/opphil-2018-0019.xml?format=INT>.

7. von Weizsaecker Ernst, Wijkman Anders. Come On! Capitalism, Short-termism, Population and the Destruction of the Planet. URL: <https://ru.scribd.com/document/405792365/Come-On-Capitalism-Short-term-Weizsaecker-E-Wijkman-A-pdf>.

8. Zlibrary. URL: <https://b-ok.cc/>.

Погоджено _____

навчальний відділ

« _____ » _____